

کتابچه کلکسیون 200 رقم تمبرهای ایران؛ سید عبدالرحیم (کاشانی) طهران

عباس میرزایی

عضو انجمن مطالعات تمبرشناسی ایران

bastenegar@yahoo.com

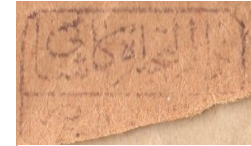
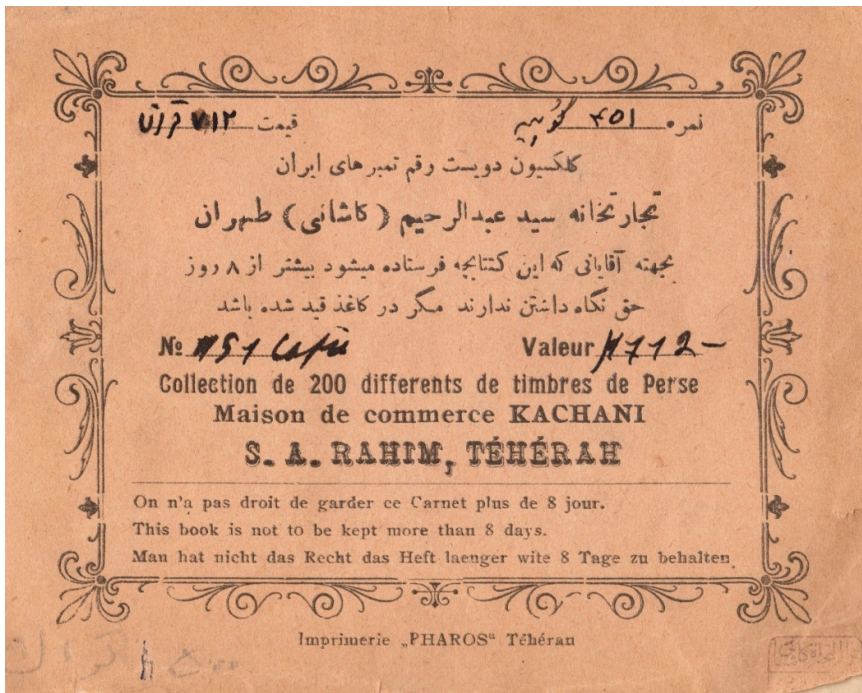
چکیده

این مقاله به بررسی کتابچه تمبری می‌پردازد که شامل 200 عدد تمبر باطل و بدون مهر دوره قاجار است و توسط تجارتخانه سید عبدالرحیم کاشانی برای فروش به خریداران احتمالی درست شده است. در ابتدا مشخصات کلی کتابچه معرفی می‌شود سپس تمبرها و سورشارژهای آن دسته‌بندی می‌گردند و هرکدام مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این بررسی مشخص می‌شود که اکثر تمبرهای این مجموعه تنوع گسترده‌ای از اروورهای سورشارژی هستند. ابتدا این اروورها طبقه‌بندی می‌شوند و از هرکدام نمونه‌هایی معرفی می‌شود؛ در انتها تاریخ مهرهای ابطال بررسی خواهد شد و در مواردی مشخص می‌شود که سورشارژ بعداً روی تمبر باطل زده شده است.

کلیدواژه‌ها: کتابچه تمبر، عبدالرحیم کاشانی، سورشارژ، اروور، وارو، مهر ابطال

مقدمه

این کتابچه تمبر توسط تجارتخانه سید عبدالرحیم کاشانی تهیه شده است. روش کار به این صورت بوده است که کتابچه برای خریدار احتمالی فرستاده می‌شده و او 8 روز فرصت داشته تا تمبرهای داخل آن را ببیند و تصمیم بگیرد که آیا مایل به خرید این مجموعه تمبر هست یا نه. در صورتی که مایل به خرید بوده وجه آن را که روی جلد نوشته شده پرداخت می‌کرده و در صورتی که خریدار احتمالی مایل به خرید مجموعه نبود باید تا 8 روز به فروشنده برگردانده می‌شده یا برای خریدار احتمالی بعدی فرستاده می‌شده است. بر روی جلد این کتابچه به 4 زبان مختلف (فارسی، فرانسوی، انگلیسی و آلمانی) این جمله نوشته شده است «بجهته آقایانی که این کتابچه فرستاده میشود بیشتر از 8 روز حق نگاه داشتن ندارند مگر در کاغذ قید شده باشد». در تمامی برگه‌ها نیز به زبان فارسی و فرانسوی نوشته شده که «عوض کردن تمبرها و جای آنها ممنوع است». بر روی جلد اسم سید رحیم کاشانی طهران به فرانسه نوشته شده و در کلمه طهران به جای حرف N اشتبهاً حرف H (TEHERAH) چاپ شده است. عبارت چاپخانه فاروس تهران به زبان فرانسوی روی جلد قابل مشاهده است همین‌طور مهر دارالتجاره کاشانی نیز دیده می‌شود.

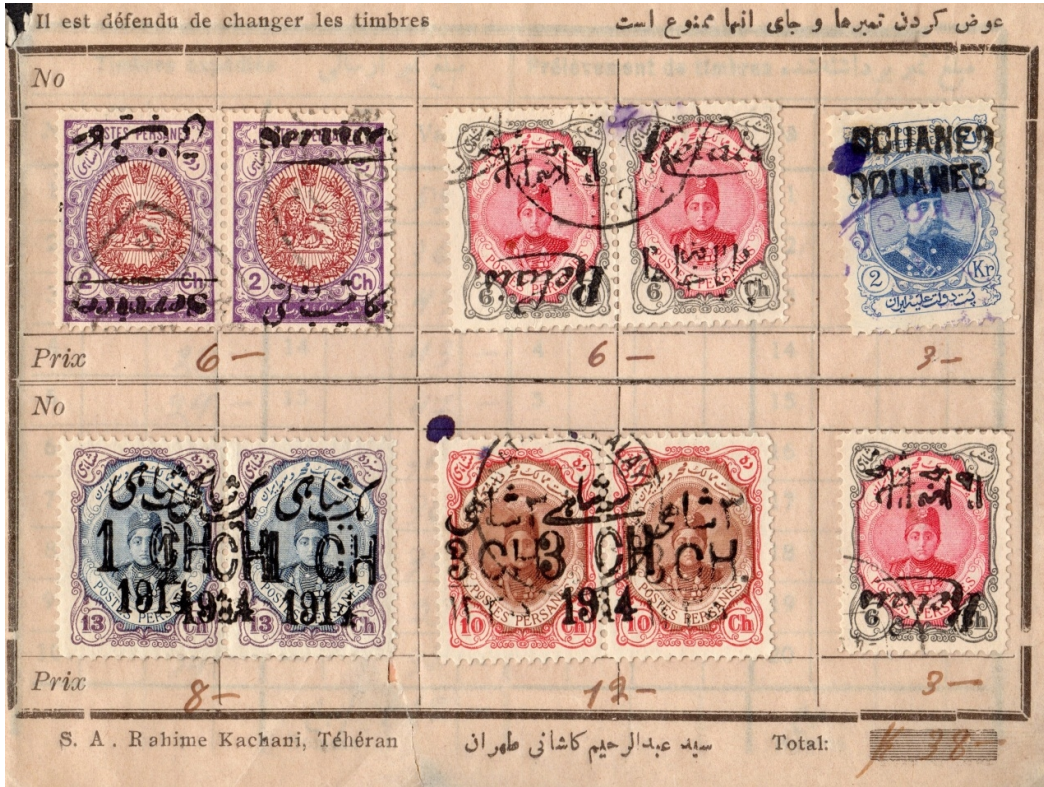

شکل ۱: مهر دارالتجاره کاشانی

شکل ۲: صفحه روی جلد کتابچه تمبر

مشخصات کلی کتابچه

کتابچه تمبر مانند کتاب‌های انگلیسی‌زبان از سمت چپ به راست صفحه‌بندی شده است. طول و عرض آن ۱۵٫۷ در ۱۲ سانتی‌متر است. کتابچه ۲۲ برگه داشته است که یک برگ صفحه رو، یکی صفحه پشت و ۲۰ برگ برای چسباندن تمبرها بوده که یکی از برگه‌ها (برگه دوم) از این مجموعه جدا شده و در دسترس نیست. برگه‌ها با منگنه به هم الصاق شدند و تشکیل کتابچه را دادند. هر برگه دارای ۱۰ قسمت برای چسباندن تمبر است. پشت برگه سفید است و نوشته یا تمبری ندارد. با توجه به ۲۰ برگه ۱۰ بخشی و همان‌طور که روی جلد نیز قید شده است این مجموعه باید ۲۰۰ تمبر داشته باشد که تعدادی از تمبرها افتاده و یک صفحه نیز جدا شده و اکنون ۱۶۹ عدد تمبر در کتابچه باقی مانده است. تمبرها اکثراً بدون شارنیه و با زدن چسب پشت تمبرهای باطل یا با چسب خود تمبر مهر نخورده روی برگه چسبانده شده‌اند و بعضاً شارنیه نیز برای چسباندن آن‌ها استفاده شده است. در زیر هر تمبر یا بین هر جفت تمبر قیمت آن با قلم قهوه‌ای یا خاکستری‌رنگ به اعداد انگلیسی با دست نوشته شده است (به واحد قران)؛ در گوشه پایین سمت راست هر صفحه جمع قیمت تمبرهای آن صفحه به قران نوشته شده و در برگه آخر قیمت‌های برگه ۱ تا ۲۰ و جمع آن‌ها نوشته شده است که مجموعاً ۷۱۲ قران است؛ این مبلغ روی جلد مجموعه نیز نوشته شده است.

شکل 3: یکی از صفحه‌های کتابچه تمبر

Timbres expédiés			مبلغ تمبر ارسالی			Prélèvement de timbres برداشته شده					
N°	Pièce	Valeur	N°	Pièce	Valeur	N°	Pièce	Valeur	N°	Pièce	Valeur
1		44-	11		52-	1			11		
2		49-	12		36-	2			12		
3		24-	13		43-	3			13		
4		25-	14		43-	4			14		
5		24-	15		47-	5			15		
6		38-	16		34-	6			16		
7		22-	17		36-	7			17		
8		30-	18		34-	8			18		
9		31-	19		28-	9			19		
10		34-	20		38-	10			20		
			مبلغ / 472-						مبلغ / 472-		
			Somme						Somme		

شکل 4: صفحه آخر مجموعه

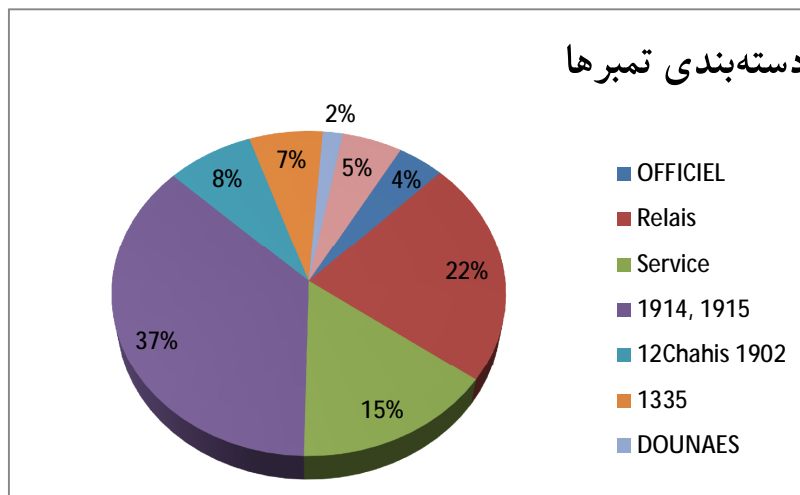
مشخصات تمبرها و سورشارژها

بیشتر تمبرهای این مجموعه را تمبرهای مهرخورده تشکیل می‌دهند، از 169 تمبر موجود تنها 22 عدد مهرنخورده هستند که حدود 13 درصد مجموعه را شامل می‌شوند. تمبرهای این مجموعه را می‌توان به چند دسته مشخص تقسیم کرد.

- 1- سری OFFICIEL ناصری گراوه
- 2- سورشارژ «چاپارخانه» روی احمدی کوچک و شیروخورشید مشروطه
- 3- سورشارژ «مکاتیب دولتی» Service روی شیروخورشید مشروطه
- 4- تغییر قیمت 1914 و 1915 احمدی کوچک و شیروخورشید مشروطه
- 5- تغییر قیمت 12 شاهی روی 1 قران کاغذ سبز (این سورشارژ روی تمبرهای چاپ اول خورده).
- 6- تغییر قیمت 1335 روی شیروخورشید مشروطه
- 7- سورشارژ «DOUANES» روی دو قران مظفری تمام‌رخ
- 8- موارد دیگر: این موارد فقط یک مورد از هرکدام در کتابچه وجود دارد.

شکل 5: تمبرهای دیگر

نمودار 1: سهم هرکدام از سری‌های مشخص‌شده نسبت به کل مجموعه

همان‌طور که در نمودار 1 دیده می‌شود بیشتر تمبرهای این کتابچه از سری سورشارژ 1914 و 1915 و بعداز آن سورشارژ چاپارخانه‌ها و در رتبه سوم سورشارژ مکاتیب دولتی روی شیروخورشید مشروطه است.

دسته‌بندی ارورها

تمبرهای این کتابچه به‌جز چند مورد همگی ارورهای مختلف سورشارژ هستند. تنوع و گستردگی این ارورها خیلی زیاد است و در حالت معمول خیلی از آن‌ها مشاهده نشده‌اند. حتی در مواردی چند ارور مختلف روی یک تمبر دیده می‌شود و احتمال این نکته را زیاد می‌کند که این ارورها عمداً برای عرضه به کلکسیونرها درست شده باشند. برای بررسی بهتر، این ارورها را می‌توان به 7 دسته کلی تقسیم کرد.

1- سورشارژ وارو

1-1 سورشارژ وارو خورده

شکل 8: سورشارژ واروی آفیسیل

شکل 7: سورشارژ واروی چاپارخانه

شکل 6: سورشارژ واروی Service

2-1 تمبر جفتی سورشارژ یکی وارو

شکل 10: سورشارژ واروی 5 شاهی روی یکی از تمبرهای جفتی

شکل 9: سورشارژ واروی چاپارخانه روی یکی از تمبرهای جفتی

2- سورشارژ دبل

1-2 دو سورشارژ در کنار هم یا روی هم به صورتی که باهم برخورد دارند.

شکل 12: سورشارژ دبل سه شاهی 1914

شکل 11: سورشارژ دبل دو شاهی 1915

2-2- جابجایی سورشارژ بالا و پایین

شکل 13: جابجایی دو سورشارژ، یکی وارو

3-2- دو سورشارژ در بالا و پایین تمبر، یکی وارو

شکل 15: دو سورشارژ چاپارخانه، یکی وارو

شکل 14: دو سورشارژ 5 شاهی، یکی وارو

4-2- دو سورشارژ، یکی با رنگ متفاوت

شکل 17: دو سورشارژ 12 شاهی در دو رنگ

شکل 16: دو سورشارژ DOUANES در دو رنگ

5-2- دو سورشارژ در بالا و پایین تمبر، یکی وارو و با رنگ متفاوت

شکل 18: دو سورشارژ یکی وارو و با رنگ متفاوت

6-2- دو سورشارژ در بالا و پایین تمبر، هر دو وارو

شکل 19: دو سورشارژ، هر دو وارو

3- تغییر قیمت ارقام دیگری که قبلاً در کاتالوگها ثبت نشده است.

شکل 22: تغییر قیمت 8 و 18 شاهی روی 5 شاهی گراوه

شکل 21: تغییر قیمت 6 شاهی روی یک قران تمامرخ

شکل 20: تغییر قیمت 5 شاهی روی 2 قران کاغذ سبز

شکل 23: تغییر قیمت 3 شاهی روی 2 شاهی مشروطه

2-3 جفتی یکی با تغییر قیمت ثبت نشده

شکل 24: تغییر قیمت یک شاهی 1914 روی 3 شاهی احمدی کوچک

3-3 با رنگ های دیگر

شکل 25: تغییر قیمت 3 شاهی 1914 روی 10 شاهی احمدی کوچک با سورشارژ اضافه

4-3 سورشارژ اضافه بین دو تمبر

4- تمبر جفتی با دو سورشارژ مختلف

شکل 27: سورشارژ سه شاهی 1914 و 6 شاهی 1915

شکل 26: سورشارژ یک شاهی و سه شاهی 1914

2-4 سورشارژ وارو

شکل 28: سورشارژ یک شاهی و سه شاهی 1335 وارو

3-4 یکی با رنگ متفاوت

شکل 30: دو رنگ متفاوت 5 شاهی 1915

شکل 29: دو رنگ متفاوت دو شاهی 1915

5- سورشارژ با رنگ‌های متفاوت از رنگ سورشارژهای ثبت‌شده در کاتالوگ‌ها

شکل 32: 5 قران به رنگ قرمز روی 5 قران

شکل 31: CONTROLE به رنگ قرمز روی دو شاهی تمام‌رخ

6- سورشارژ مورب

شکل 34: سورشارژ مورب OFFICIEL

شکل 33: سورشارژ مورب PROVISOIRE

7- سورشارژ اضافه بین دو تمبر

شکل 35: سورشارژ اضافه یک شاهی 1914 بین دو تمبر

2-7 با رنگ‌های دیگر

شکل 36: سورشارژ اضافه دو شاهی به رنگ آبی

3-7 وارو

شکل 37: سورشارژ اضافه وارو 3 شاهی 1914

چند مورد مشخص هم بدون ارور دیده می شود.

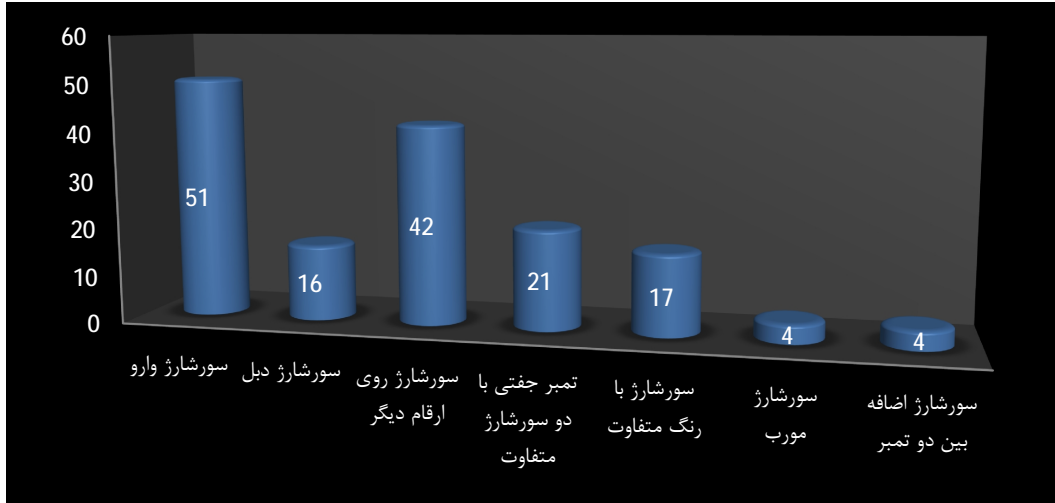
شکل 40: 5 شاهي تغيير طرح گراوه

شکل 39: يك قران بنادر روی 12 شاهي احمدی کوچک

شکل 38: يك شاهي روی 13 شاهي 1914

نمودار 2: مقایسه تعداد تمبرهای هر دسته از ارورهای موجود در کتابچه

همان طور که در نمودار 2 مشخص است بیشترین ارورهای این کتابچه سورشارژ وارو و سورشارژ روی ارقام دیگر است.

قیمت گذاری

قیمت گذاری انجام شده در زیر تمبرها نشان می دهد که قیمت هر تمبر حدوداً بین 2 تا 8 قران برآورد شده بوده است. (میانگین قیمت تمبرهای کتابچه حدود 3/6 قران است). بالاترین قیمت گذاری برای تمبرهای جفتی زیر صورت پذیرفته است؛ مورد اول 16 و مورد دوم 15 قران برای دو تمبر. صفحه 11 این کتابچه که بیشتر شامل دو سورشارژ مختلف از سری 1914 و 1915 روی تمبرهای جفتی است، با 52 قران بالاترین قیمت در 20 صفحه این کتابچه برآورد شده است.

شکل 42: گران ترین تمبر قیمت گذاری شده در کتابچه

شکل 41: دو تمبر جفتی با قیمت 15 قران

بررسی تاریخی

متأسفانه تاریخی در این کتابچه دیده نمی‌شود که زمان درست شدن یا به فروش رسیدن آن را نشان دهد. قدیمی‌ترین تمبر این مجموعه 5 شاهی تغییر طرح گراوه چاپ نوامبر 1882 است. سورشارژ 1 قران بنادر روی 12 شاهی احمدی کوچک هم که چاپ فوریه 1922 است با توجه به تاریخ چاپ آخرین تمبری است که در کتابچه دیده می‌شود؛ البته با توجه به این که از سری بنادر تنها همین یک تمبر در مجموعه وجود دارد و این تمبر هم جزء چند موردی است که بدون ارور است، این احتمال وجود دارد که بعداً به دفترچه اضافه شده باشد. قبل از این تمبر، سری سورشارژ 1335 روی مشروطه چاپ 1917 آخرین تمبری است که از نظر چاپ در کتابچه وجود دارد (آخرین تاریخ مهر ابطال قابل خواندن 20 آوریل 1918 است). با اینکه تاریخ مهرهای ابطال در بیشتر موارد به خوبی خوانا نیست ولی در چند مورد نمونه‌های جالبی دیده می‌شود. در سه مورد تاریخ ابطال سورشارژ 1335 یا 1917 روی شیروخورشید مشروطه، سال 1910 خورده است (شکل 43 تا 45). این سه مورد مشخص می‌کند که این تمبرها بعد از ابطال سورشارژ شده‌اند.

در تمبرهای سورشارژ «مکاتیب دولتی Service» روی مشروطه چاپ سال 1911 در یک تمبر جفتی تاریخ مهر ابطال اکتبر 1910 خورده است؛ قبل از تاریخ تمبر موردنظر (شکل 46). البته این تمبر با تاریخ ابطال آوریل 1915 هم دیده می‌شود (شکل 47).

تمبرهای با سورشارژ «چاپارخانه» سال 1911 هم با مهر ابطال 1913 در کتابچه وجود دارند (شکل 48).

از سری سورشارژ 1914 و 1915 روی احمدی کوچک، سورشارژ 6 شاهی روی 12 شاهی 1915 با تاریخ ابطال دسامبر 1914 دیده می‌شود (شکل 49)؛ همین‌طور جفت تمبرهای سورشارژ 1914 و 1915 با مهر ابطال به تاریخ سپتامبر 1914 وجود دارد (شکل 50). تمبرهای جفتی 1915 هم با تاریخ ابطال دسامبر 1913 و نوامبر 1915 وجود دارند (شکل 51 و 52). تمبر جفتی 1914 با دو رنگ سورشارژ مختلف با مهر به تاریخ 24 دسامبر 1914 ابطال شده است (شکل 53)؛ یک تمبر جفتی دیگر 1914 هم با تاریخ ابطال سه روز قبل از این مورد وجود دارد (شکل 54). در یک مورد هم تمبر 1914 با تاریخ آوریل 1918 ابطال شده است (شکل 55)؛ همین‌طور سورشارژ 1915 در تاریخ می 1915 ابطال شده است (شکل 56).

تمبر 5 شاهی روی یک قران مشروطه 1915 با تاریخ ابطال نوامبر 1913 دیده می‌شود که مشخص می‌کند سورشارژ بعداً روی تمبر باطل زده شده است (شکل 57).

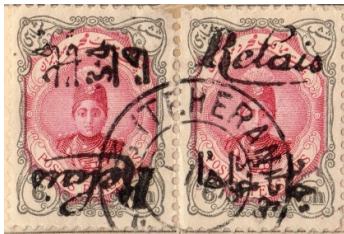
شکل 45: تاریخ مهر 1910 Dec17

شکل 44: تاریخ مهر 1910

شکل 43: تاریخ مهر 1910

شکل 48: تاریخ مهر 1913

شکل 47: تاریخ مهر 1915 Apr

شکل 46: تاریخ مهر 1910 Oct

شکل 51: تاریخ مهر 1913 Dec

شکل 50: تاریخ مهر 1914 Sep3

شکل 49: تاریخ مهر 1914 Dec

شکل 54: تاریخ مهر 1914 Dec21

شکل 53: تاریخ مهر 1914 Dec24

شکل 52: تاریخ مهر 1915 Nov

شکل 57: تاریخ مهر 1913 Nov

شکل 56: تاریخ مهر 1915 May3

شکل 55: تاریخ مهر 1918 Apr 20

چنان‌که گفته شد زمان 8 روز مشخص شده در کتابچه برای این بوده که خریدار احتمالی در آن زمان بتواند برای خریدن یا نخریدن این مجموعه تصمیم‌گیری کند. همین‌طور بیشتر تمبرهای این مجموعه ارورهای سورشارژ هستند و در مواردی تاریخ مهرهای ابطال قبل از زمانی است که این سورشارژها در پست روی تمبرها زده شده‌اند و مشخص می‌شود در این موارد این ارورها را عمداً بر روی تمبرهایی که قبلاً باطل شده‌اند درست کرده‌اند.